

РОЗДІЛ 8 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 65.012.8

Ромашко О. М.

Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

У статті розглянуто питання організації обліку грошових коштів на підприємстві. Досліджено проблеми організації бухгалтерського обліку грошових коштів та основні пропозиції дослідників щодо їх вирішення. Розглянуто сутність грошових коштів як об'єктів обліку. Проведено аналіз змін нормативно-правової бази з питань організації руху готівкових коштів підприємства. Визначено вплив змін нормативних документів щодо первинного обліку готівкових коштів на підприємстві. Розглянуто основні процедури облікового процесу в частині методики обліку грошових коштів. Удосконалено порядок організації обліку грошових коштів на підприємстві.

Ключові слова: облік, організація обліку, грошові кошти, грошові потоки.

Постановка проблеми. Функціонування підприємств у ринкових умовах являє собою необмежений безперервний рух грошових коштів, саме тому їх слід розглядати як один із найважливіших ресурсів та як результат діяльності підприємств.

У період виходу України з кризи підприємства, кредитні установи, інші господарючі суб'єкти вступають у договірні правовідносини з користування, розпорядження грошовими коштами, що зумовлює зростання важливості організації обліку грошових коштів як необхідної умови отримання достовірної інформації для прийняття обґрунтованих рішень, вибору надійних господарських партнерів і запобіганню підвищеному ризику діяльності. Більшість підприємств звертає недостатню увагу на правильність та ефективність організації обліку грошових коштів. Актуальність цих питань вплинула на вибір теми дослідження, адже правильна організація обліку грошових коштів та їх еквівалентів значно впливає на фінансово-господарську діяльність господарства, а порушення правил здійснення операцій, пов'язаних із рухом грошових коштів, передбачає значні штрафи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам організації обліку на підприємстві, у тому числі грошових коштів, присвячено багато робіт вітчизняних науковців і практиків: Ю.А. Вериги [8], О.С. Височан [2], Н. Коваленко [3], М.В. Кужельного [4], С.М. Остафійчука [10], В.В. Скробагаєвої [13] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Напрацювання науковців і практиків значні, але вимоги до обліку грошових коштів та їх еквівалентів постійно знаходяться під впливом змін, які носяться до нормативно-правових актів. Саме ці факти потребують постійного дослідження та вдосконалення порядку організації та ведення бухгалтерського обліку таких важливих об'єктів, як грошові кошти. З урахуванням змін щодо ведення обліку касових операцій, внесених НБУ у 2018 р., потребують подальшого вивчення питання організації обліку на етапі первинного обліку операцій із руху готівки у суб'єктів господарювання.

Мета статті полягає у дослідженні окремих питань з удосконалення методики й організації обліку грошових коштів в умовах реформування бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування підприємства неможливе без

використання фінансових ресурсів. Основне місце серед указаної сукупності займають грошові кошти. Їх надходження та витрачання формуються в результаті господарських операцій і вимагають суворого цільового спрямування на досягнення поставлених господарських завдань підприємства [3, с. 201].

Як зазначає багато вчених, порушення вказаних умов призводить до дисбалансу інших складників господарських засобів, технічної відсталості виробництва, фінансової залежності суб'єкта господарювання. Ефективність управління найбільш ліквідними ресурсами, що залежить від своєчасного та оптимального контролю використання коштів, визначає рівень фінансової стабільності й можливість подальшого розвитку підприємства. Тобто грошові кошти є одним із вагомих чинників, що визначають фінансове становище підприємства, його життєздатність. Значущість та роль грошей на рівні підприємства зумовлює доцільність їх окремого детального дослідження, визначення стратегії і тактики управління формуванням та їх використанням [2, с. 348; 3, с. 201; 10, с. 216; 13, с. 120].

В економічній літературі можна зустріти багато різноманітних визначень поняття «грошові кошти», для позначення якого в науковому обороті використовується широкий спектр термінів: «гроші», «грошові активи», «готівка», «фінансові ресурси», що призводить до неоднозначного розуміння сутності цих понять та зумовлює проблемні питання в бухгалтерському обліку цих об'єктів [1; 2, с. 348; 3, с. 200; 10, с. 215; 13, с. 115].

Для раціональної організації обліку грошових коштів та їхніх еквівалентів необхідно розглянути трактування поняття «грошові кошти», що наводиться в нормативних документах.

З урахуванням того, що в Україні настав етап гармонізації та стандартизації обліку, основним міжнародним стандартом є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (IAS 7) «Звіт про рух грошових коштів». У ньому визначено грошові кошти як готівку в касі та депозити до запитання [5].

Щодо національних стандартів, то, відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», до грошових коштів належать готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [7].

Отже, всі визначення поняття «грошові кошти», що наведені в чинних нормативних документах, сформульовані так, що лише перераховують

складники даного поняття. Таке формулювання є досить недосконалим та потребує уточнення. На цьому наголошували багато науковців.

Зокрема, слід погодитися з С.М. Остафійчук, що, оскільки грошові кошти є абсолютно ліквідними активами, до цього поняття не завжди можна віднести абсолютно всі залишки на рахунках у банках, тому що їх ліквідність може сильно відрізнитися від абсолютної [10, с. 216]. Варто підтримати думку автора, оскільки, дійсно, не всі кошти на рахунках у банках підприємство може використати в будь-який момент часу. Наприклад, якщо підприємство відкрило забезпечений, безвідкличний акредитив, то використати такі кошти в будь-який момент на власні потреби не може, оскільки у підприємства існує зобов'язання щодо перерахування їх іншому суб'єкту господарювання, на користь якого відкрито цей акредитив. Ураховуючи це, такі кошти не можна вважати абсолютно ліквідними активами підприємства та відносити до грошових коштів.

Під час здійснення своєї господарської діяльності підприємство вступає у взаємовідносини з іншими господарськими органами, юридичними чи фізичними особами, які являють собою систему грошових відносин, яка ґрунтується на господарському розрахунку, обліку, контролю й аналізу грошових коштів та еквівалентів [2, с. 348; 3, с. 200].

Облік грошових коштів є однією з найважливіших ділянок обліку, оскільки кошти присутні як на початковому, так і на кінцевому етапі облікового циклу, що включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також їх продаж і одержання грошових коштів в касу підприємства чи на рахунки в банку, що підтверджують у своїх дослідженнях багато вчених [4, с. 50; 9, с. 67].

Сьогодні найбільше змін в обліку грошових коштів зазнали зміни щодо ведення касових операцій. Новації законодавства 2018 р. передбачають, що суб'єкти господарювання повинні самостійно розробити і затвердити порядок оприбуткування готівки в касу та порядок розрахунку ліміту каси. Названі документи є додатками до положення про облікову політику суб'єкта господарювання.

Правлінням Національного банку України було ухвалено Постанову «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 24.05.2018 № 54, зокрема до Постанови № 148 від 29.12.2017, якою затверджено «Положення про ведення касових операцій у національній валюті України», і до самого цього Положення [11; 12].

Пункт 12 Положення зобов'язав підприємства й установи розробити і затвердити локальним нормативним актом порядок оприбуткування готівки в касі, а пункт 50 наказує підприємствам розробити і затвердити порядок розрахунку ліміту каси. Ці положення стали нововведеннями порівняно з порядком, який діяв до 2018 р., затверджений Постановою правління НБУ від 15.12.2004 № 637 [11].

Для бізнесу також уточнено порядок оприбуткування готівки в касі. Фактично в положенні проведено поділ варіантів обліку руху готівки залежно від суб'єктів обліку і документів, за якими проводиться оформлення касових розрахунків:

- підприємства/установи та їх відокремлені підрозділи, що оприбутковують готівку в повній сумі її надходжень у касовій книзі на підставі касових ордерів;
- фізичні особи – підприємці, які оприбутковують готівку в повній сумі її фактичних надхо-

джень у книзі обліку доходів і витрат/книзі обліку доходів на підставі товарних чеків/квитанцій;

– відокремлені підрозділи юридичних осіб та фізичні особи – підприємці, які оприбутковують готівку в повній сумі її фактичних надходжень на підставі даних розрахункових документів шляхом формування і роздрукування фіскальних звітних чеків, підклеювання їх на відповідні сторінки Книги обліку розрахункових операцій (КОРО) або внесення даних розрахункових операцій у КОРО [11].

У Положенні про ведення касових операцій містяться варіанти використання КОРО:

- для підклеювання і зберігання фіскальних звітних чеків (за використанням РРО);
- для здійснення операцій на підставі розрахункових квитанцій (якщо РРО не працює з причини виходу з ладу або відключення електроенергії);
- для обліку ремонту або технічного обслуговування РРО [11; 12].

Крім того, у Положенні тепер передбачено, що готівка може оприбутковуватися також і шляхом запису про її надходження у книзі обліку доходів, отже, НБУ виправив допущену наприкінці 2017 р. помилку, і тепер положення може повною мірою поширюватися на фізичних осіб – підприємців, які є платниками єдиного податку.

Щодо розрахунків з участю фізичних осіб якихось кардинальних змін не відбулося. Внесеними змінами просто більш детально описано варіанти розрахунків, в яких беруть участь фізичні особи.

Вони представлені як розрахунки:

- фізичних осіб із суб'єктами господарювання (до 50 тис. грн. включно на день за одним або кількома платіжними документами);
- фізичних осіб між собою за договорами, що підлягають нотаріальному засвідченню (до 50 тис. грн. включно).

Положенням встановлено, що платежі на суму, яка перевищує встановлений ліміт, проводяться під час розрахунків фізичних осіб із суб'єктами господарювання через банки або фінансові установи:

- шляхом переказу коштів із поточного рахунку на поточний рахунок;
- внесенням готівки в касу банку або фінансові установи для зарахування на рахунок в банку.

Розрахунки ж фізичних осіб між собою на суму понад встановленого максимуму слід проводити шляхом переказу коштів на поточні рахунки, у тому числі на депозит нотаріуса або окремий поточний рахунок у національній валюті [11; 12].

В іншому ж зміні, внесені Постановою від 24.05.2018 № 54, спрямовані на приведення Положення про ведення касових операцій у національній валюті України у відповідність до норм чинного законодавства і не повинні значно позначитися на звичному порядку ведення бізнесу і повсякденного життя громадян з урахуванням норм, що діяли раніше [12].

Важливість облікової політики підприємства як загалом, так і обліку грошових коштів та їхніх еквівалентів розглянуто як науковцями, так і на законодавчому рівні.

Важливим під час формування облікової політики щодо грошових коштів та їхніх еквівалентів є правильна класифікація та функції обліку.

Класифікація грошових коштів є вихідним елементом для організації їх обліку [4, с. 152], оскільки дає змогу їх структурувати відповідно до інформаційних потреб користувачів бухгалтерської інформації. Як зазначають окремі науковці, для складання звітності щодо руху грошових коштів необхідно ще й здійснювати класифікацію

грошових потоків [2; 3; 9]. Слід зазначити, що ці твердження відповідають вимогам Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку [5; 6].

Щодо класифікації грошових коштів та їхніх еквівалентів слід зазначити основні ознаки класифікації, а саме: за видами валют; за місцем зберігання; за призначенням; за джерелами надходження.

Крім того, науковцями [1; 3; 9; 10; 13] виділено основні функції обліку грошових коштів та їхніх еквівалентів у системі управління підприємством:

- 1) організаційна;
- 2) кількісного відображення та якісної характеристики;
- 3) контрольна;
- 4) інформаційна;
- 5) забезпечувальна;
- 6) зворотного зв'язку;
- 7) аналітична;
- 8) рекомендаційна [1].

На нашу думку, виконання цих функцій забезпечить повну та достовірну інформацію щодо залишків і руху грошових коштів та їхніх еквівалентів як під час прийняття ефективних управлінських рішень, так і під час складання різних видів звітності суб'єктів господарювання.

Бухгалтерські рахунки та фінансова звітність, яка використовується для узагальнення інформації про стан та зміну об'єктів обліку, у тому числі й грошових коштів та їхніх еквівалентів, маю велике значення під час формування показників діяльності підприємства, а також для прийняття рішень користувачами ефективних управлінських рішень. Ураховуючи значення обліку в управлінні підприємством, стає зрозуміло, яку значну роль відіграє раціональна організація обліку на підприємстві.

Науковці і спеціалісти-практики виділяють три етапи облікового процесу, а саме: етап первинного обліку, етап поточного обліку та етап узагальнюючого або підсумкового обліку [4, с. 15; 8, с. 20; 9, с. 25].

На етапі первинного обліку грошових коштів важливим завданням бухгалтера є формування первинних документів. Даний процес повинен виконуватися вчасно і, головне, з дотриманням вимог нормативних документів, які визначені НБУ. Велике значення має форма первинного документу, яка повинна містити повну інформацію про здійснену операцію, оскільки первинний документ є доказом здійснення господарської операції. Ведення обліку грошових коштів підприємства здійснюється з використанням бланків типових форм, які затверджуються відповідною постановою НБУ.

Зміни в законодавстві 2018 р. передбачили використання в обліку вдосконалених форм первинних документів, особливо це стосується первинних документів, що підтверджують здійснення касових операцій.

Порушення вимог може призвести до визнання недійсними здійснені касові операції і, відповідно,

до нарахування штрафних санкцій, що негативно впливатиме на фінансовий стан підприємства, його платоспроможність та фінансові результати діяльності.

На етапі поточного обліку грошових коштів важливим є відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку.

Облік грошових коштів підприємства ведеться на рахунках третього класу Плану рахунків, а саме: 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші кошти». Для деталізації даних та організації аналітичного обліку грошових коштів підприємства самостійно відкривають субрахунки та аналітичні рахунки, які затверджуються в робочому плані рахунків, що є невід'ємною частиною облікової політики і передбачений окремим додатком до наказу про облікову політику.

Одним з основних принципів організації бухгалтерського обліку є звітність матеріально відповідальних осіб в установлені строки та ведення аналітичного обліку грошових коштів у місцях здійснення операцій із грошовими коштами, у бухгалтерії та місцях їх зберігання.

Етап підсумкового обліку передбачає узагальнення інформації про рух грошових коштів та їх залишки у звітності підприємства. Для цього облік ведеться за видами діяльності підприємства, а саме операційної, інвестиційної та фінансової. Результати руху грошових коштів формують грошові потоки, що відображаються у Звіті про рух грошових коштів за звітний період. Залишки грошових коштів та їхніх еквівалентів відображаються у Звіті про фінансовий стан (Баланс) на визначену дату.

Висновки. На будь-якому підприємстві безпосередньо в процесі його функціонування важливим ресурсом є грошові кошти та їх безперервний рух. Відповідальним за діяльність підприємства необхідно своєчасно надавати інформацію про рух грошових коштів для прийняття ефективних управлінських рішень. Інформація щодо наявності грошових коштів для забезпечення своєчасних розрахунків із контрагентами, органами державного управління, поверненням кредитів, а також для контролю над наявністю оборотних коштів підприємства дає можливість приймати ефективні рішення щодо забезпечення на належному рівні ліквідності та платоспроможності підприємства. Це, своєю чергою, потребує постійного вдосконалення обліку операцій із грошовими коштами на підприємстві, оскільки в майбутньому це значною мірою може вплинути на результати його діяльності. Побудова раціональної та ефективної системи обліку і контролю грошових коштів та їхніх еквівалентів як сукупності окремих елементів повинна відбуватися з урахуванням вимог чинного в Україні законодавства, а також розробок, які застосовуються у міжнародній практиці, та з урахуванням практичного національного досвіду обліку і контролю грошових коштів підприємства.

Список літератури:

1. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / Г.О. Партич. Серія «Дистанційне навчання». Львів : Львівська політехніка, 2005. № 28. 248 с.
2. Височан О.С. Значення та завдання обліку грошових коштів на підприємстві. *Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації* : збірник тез доповідей Другої міжнар. наук.-практ. конференції молодих вчених, Тернопіль, 24–25 лютого 2005 р. Тернопіль : Економічна думка, 2005. Ч. 2. С. 347–349.
3. Коваленко Н. Управління грошовими потоками українських підприємств у сучасних умовах господарювання. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 8. Ч. 2. С. 200–203.
4. Кужельний М.В., Левицька С.О. Організація обліку : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7) «Звіт про рух грошових коштів» від 01.01.2012. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_019
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21) «Вплив змін валютних курсів» від 01.01.2012. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_022

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ МФУ від 07.02.2013 № 73. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
8. Облікова політика підприємства : навчальний посібник / Ю.А. Верига та ін. Київ : Центр учб. літ., 2015. 312 с.
9. Сук Л.К., Сук П.Л. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Київ : Каравела, 2009. 624 с.
10. Остафійчук С.М. Грошові кошти та їх еквіваленти – найліквідніші активи підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2011. № 33. Ч. 2. С. 215–220.
11. Положення про ведення касових операцій у національній валюті України : Постанова Правління НБУ від 29.12.2017 № 148. URL : <https://www.bank.gov.ua>
12. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : Постанова Правління НБУ від 24.05.2018 № 54. URL : <https://www.bank.gov.ua>
13. Скоробогатова В.В. Бухгалтерський облік та контроль монетарних активів: проблеми теорії та методології : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2012. 520 с.

Ромашко О. Н.

Київський національний торгово-економічний університет

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ

Резюме

В статье рассмотрены вопросы организации учета денежных средств на предприятиях. Исследованы проблемы организации бухгалтерского учета денежных средств и основные предложения исследователей по их решению. Рассмотрена сущность денежных средств как объектов учета. Проведен анализ изменений нормативно-правовой базы по вопросам организации движения денежных средств предприятия. Определено влияние изменений нормативных документов относительно первичного учета наличных средств предприятия. Рассмотрены основные процедуры учетного процесса в части учета денежных средств. Усовершенствован порядок организации учета денежных средств на предприятии.

Ключевые слова: учет, организация учета, денежные средства, денежные потоки.

Romashko O. M.

Kyiv National University of Trade and Economics

FEATURES OF CASH ACCOUNTING ORGANIZATION

Summary

The article deals with the issue of organization of accounting of money resources for enterprises. The problems of accounting of cash resources and main offers of researchers for their solution are investigated. The essence of cash as objects of accounting is considered. The analysis of changes in the regulatory framework for cash flow management at the enterprise was carried out. The influence of changes in normative documents regarding the initial accounting of cash at the enterprise is determined. The basic procedures of the accounting process in the part of the method of accounting of monetary funds are considered. The procedure for organizing cash accounting at the enterprise has been improved.

Keywords: accounting, accounting management, monetary funds, cash flows.